

Voorwoord

Toen ik in het voorjaar van 1959 door de redactie van Mens en Maatschappij werd gevraagd de redactionele leiding op me te willen nemen van een speciaal nummer over Onderontwikkeldheid, heb ik deze taak gaarne aanvaard. Ik verheugde me over het initiatief om het begrip onderontwikkeldheid vanuit het gezichtspunt van diverse sociale wetenschappen te doen belichten, allereerst vanwege het grote belang van het vraagstuk. Wij zijn het er, vertrouw ik, allen wel over eens, dat de steeds scherper wordende verdeling van de wereld in relatief rijke en arme landen, afgezien van de tegenstelling tussen de vrije en onvrije wereld, één der meest formidabele problemen is, waarvoor wij, en waarschijnlijk volgende generaties, zijn gesteld.

Mijn tweede reden voor onvoorwaardelijke acceptatie van de opdracht was, dat ik als econoom het gevoel had, dat, althans in Nederland, bij de andere sociale wetenschappen nog slechts weinig gerichte belangstelling bestond voor de problematiek van de arme landen. Een apart nummer van M & M over het vraagstuk zou, naar ik hoopte, meer anthropologen, sociologen, psychologen, historici en beoefenaars van het volkenrecht en de politieke wetenschappen opwekken een diepere blik te wijden aan de veranderingen, die in de Afrikaanse, Aziatische en Latijnsamerikaanse landen gaande zijn. Ik ben namelijk van mening, dat het vraagstuk van de armoede in deze gebieden de samenwerking van vrijwel alle sociale wetenschappen behoeft om het beter te doorgronden en vooral aanwijzingen te krijgen hoe en waar het proces van verandering met de meeste kans op succes kan worden aangepakt. Vele economen zijn geneigd (vide ook mijn artikel) de eventuele inter-disciplinaire aanpak niet hoog aan te slaan. Zij verwijten de etnologen of culturele anthropologen slechts belangstelling te hebben voor structuurvraagstukken van primitieve volken en in feite een conservatief vooroordeel te bezitten ten opzichte van het geaccelereerde veranderingsproces, dat in deze maatschappijen plaatsvindt. En zij beschouwen de sociologen veelal als dwarskijkers, die gauw klaar staan met hun kritiek op economische plannenmakers, die h.i. geen rekening houden met de sociale achtergronden, maar zich ervoor boeden actief mede te werken aan ontwikkelingsprogramma's, opdat de voorgestelde economische maatregelen ook sociaal en psychologisch verantwoord zijn. Sommige economen menen ook, dat hun wetenschap zoveel verder is dan de andere sociale wetenschappen in het meetbaar maken van de relaties tussen de relevante economische componenten in het groeiproces, dat ze voorlopig niets van de anderen kunnen leren. Ik geloof, dat zulke misverstanden tussen verschillende wetenschappen ten dele nuttig zijn, indien ze tot creatieve spanningen leiden, d.w.z. spanningen, waaruit door schokeffecten weer een rijpje van de sluier der waarheid wordt opgelicht. Maar zij dienen uiteraard niet te ontaarden in het ontstaan van niet-communicerende vaten. Men moet om samenspraak mogelijk te maken aannemen, dunkt me, dat alle wetenschappen wel ongeveer op hetzelfde niveau staan wat denkeracht en methodiek betreft en dat verschillen in de stand van ontwikkeling vooral samenhangen met de ingewikkeldheid van het veld van onderzoek, waarmede zij zich bezig houden.

Aldus enige van mijn motiveringen voor deelneming aan dit nummer. Door onvoorzienbare omstandigheden kon geen bijdrage worden opgenomen over het politicolo-gische aspect van de onderontwikkeldheid, maar ik hoop, dat niettemin dit nummer aan het doel, dat de redactie zich had gesteld, ten dele beantwoordt.

Dr. W. Brand

Onderontwikkeldheid en de economie

Dr. W. Brand

De problematiek van de onderontwikkeldheid is een na-oorlogs vraagstuk. Eerst recent heeft de economische wetenschap haar belangstelling gericht op de onderontwikkelde gebieden of de gebieden, die arm zijn ten opzichte van het relatief welvarende Westen. De term is niet nieuw — zo pleitte b.v. Joseph Chamberlain in het begin van deze eeuw voor de noodzaak tot ontwikkeling van de „undeveloped areas” van het Britse rijk (hij bedoelde Australië, Canada, Nieuw-Zeeland en Zuid-Afrika) — maar de inhoud is een andere geworden. Men bedoelt er thans mee de achterstand in economische ontwikkeling, die de landen in Afrika, Azië en Latijns Amerika vertoond hebben en nog vertonen vergeleken met die landen, die met succes een industriële revolutie hebben doorgemaakt. Hoewel niemand bij mijn weten heeft vastgesteld waar en wanneer het begrip in de moderne zin het eerst werd gebruikt, lijkt het voor de hand liggend aan te nemen, dat het zijn gangbaarheid heeft gekregen in de eerste zittingen van de economische organen van de Verenigde Naties. Ik herinner me hoe in sommige van deze sessies afgevaardigden van de betrokken landen insisterden op de toevoeging van het adjectief „economisch”, wanneer de termen onderontwikkeld of onontwikkeld werden gebruikt. Zij waren bereid te erkennen, dat hun landen economisch onderontwikkeld waren, doch op ander terrein, speciaal op dat van de cultuur, of in het politieke vlak, beschouwden zij hun landen als volkomen gelijkwaardig aan de zogenaamde ontwikkelde landen. Sindsdien is een uitgebreide nomenclatuur ontstaan om de landen, die zich in deze positie bevinden, aan te duiden. Naast onontwikkelde of onderontwikkelde, spreekt men van economisch achtergebleven of geretardeerde gebieden, van niet-geïndustrialiseerde en industrialiserende landen, van landen in versnelde sociale verandering en ontwikkelingslanden of ook van arme landen of landen met een laag inkomenspeil. Een deel van deze woordenschat houdt verband met het streven van Westerse auteurs de gevoeligheid van vertegenwoordigers van de betrokken landen te ontzien, maar sommige benamingen lijken ronduit gezegd eufemistisch. Vele relatief rijke landen maken een snellere sociale evolutie door of vertonen belangrijker wijzigingen in hun industriële en beroepsstructuur dan de meeste arme landen. Ook tegen de termen onderontwikkelde of onontwikkelde landen kan men bezwaren koesteren, omdat ze suggereren, dat de landen in deze categorie zich potentieel tot het niveau van de thans ontwikkelde landen